

FRÁSÖGN

af fundi Evrópuráðsþingsins í Strassborg 20.–24. apríl 2015.

Af hálfu Íslandsdeildar Evrópuráðsþingsins sóttu fundinn Karl Garðarsson, formaður, Unnur Brá Konráðsdóttir, varaformaður, og Ögmundur Jónasson, auk Vilborgar Ásu Guðjónsdóttur ritara. Helstu mál á dagskrá voru fjöldeaftirlit með almenningi (e. mass surveillance), afleiðingar af aðgerðum hryðjuverkahóps sem kennir sig við íslamskt ríki og notkun dróna með tilliti til mannréttinda og alþjóðalaga. Þá fóru fram utandagskrárumæður um ástand stjórn- og öryggismála í Úkraínu, harmleik flóttamanna á Miðjarðarhafi og viðbótarbókun við sáttmála Evrópuráðsins um forvarnir gegn hryðjuverkum.

Í ályktun um fjöldeaftirlit með almenningi lýsti þingið yfir miklum áhyggjum af því fjöldeaftirliti Þjóðaröryggisstofnunar Bandaríkjanna og samstarfsaðila þeirra í nokkrum aðildarríkjum Evrópuráðsins sem Edward Snowden, fyrrum starfsmaður Þjóðaröryggisstofnunar Bandaríkjanna, upplýsti um í júní 2013. Uppljóstrunin leiddi til mikillar umræðu um þann skort sem er á viðunandi löggjöf og tæknilegri vernd í þessu sambandi. Í ályktuninni segir að eftirlitskerfin sem Snowden ljóstraði upp um stofni grundvallarmannréttindum í hættu, þar á meðal réttinum til einkalífs og tjáningar- og upplýsingafrelsis. Þingið hvetur aðildar- og áheyrnarríki Evrópuráðsins til að tryggja að löggjöf þeirra leyfi aðeins söfnun og greiningu persónuupplýsinga með leyfi frá viðkomandi persónu eða að dómsúrskurður liggi fyrir byggður á rökstuddum grun um að viðkomandi hafi tekið þátt í glæpsamlegu athæfi. Þá eru aðildarríki hvött til að tryggja að leyniþjónustur þeirra séu undir tryggu eftirliti dómskerfis og/eða þjóðþings, og að uppljóstrarar sem upplýsi um ólöglegar eftirlitsaðgerðir séu verndaðir. Unnur Brá Konráðsdóttir og Ögmundur Jónasson tóku þátt í umræðum um málið fyrir hönd sinna flokkahópa. Unnur sagði óhjákvæmilegt að í umræðu um fjöldeaftirlit vegist á friðhelgi einkalífsins og sjónarmið um hvaða heimildir yfirvöld eigi að hafa til að skerða sömu friðhelgi til að tryggja öryggi heildarinnar. Þörf væri á skilvirku og markvissu eftirliti með grunuðum hryðjuverkamönnum og öðrum skipulögðum glæpahópum en ekki liti út fyrir að fjöldeaftirlit eins og viðhaft væri í Bandaríkjunum hefði átt þátt í að koma í veg fyrir hryðjuverk. Á meðan aðstæður gætu vissulega kallað á eftirlit af ýmsu tagi þá samræmdu fjöldeaftirlit með lífi allra borgara ekki almennum hugmyndum um réttinn til friðhelgis einkalífsins. Ögmundur sagði tæknilega möguleika til fjöldeaftirlits vera að þróast hratt en ógnvekjandi væri að sama ætti við um vilja valdhafa til að nýta sér þessa möguleika. Það ætti t.d. við um tillögur framkvæmdastjórnar Evrópusambandsins um að safna og greina upplýsingar um allar flugferðir fólks inn og út úr ríkjum sambandsins. Þróun stórtæks leynilegs eftirlitsiðnaðar sem væri ekki undir neinu lýðræðislegu eftirliti væri afar varhugaverð og full ástæða fyrir Evrópuráðsþingið að senda sterk skilaboð á móti þess slags þróun, sem stefndi grundvallarmannréttindum í hættu.

Í ályktun um afleiðingar af aðgerðum hryðjuverkahóps sem kennir sig við íslamskt ríki lýsti þingið yfir miklum áhyggjum af sífellt versnandi ástandi í Sýrlandi en á árinu 2014 létu 76 þúsund manns lífið í tengslum við átök uppreisnarhópa og stjórnarhersins þar í landi og ekki er vitað um afdrif þúsunda manna. Þá hafa 11,5 milljónir manna flúið land en þar af eru 4 milljónir flóttamenn og um 7,5 milljónir vegalaust fólk innan eigin lands. Átökin í Sýrlandi hafa leitt til þess að Sýrlendingar eru nú stærsti hópur flóttamanna sem Flóttamannahjálpi Sameinuðu þjóðanna aðstoðar. Þingið hrósaði sérstaklega Tyrklandi, Líbanon, Írak og Egyptalandi fyrir að hafa tekið á móti um 92% af flóttamönnum. Þingið óskar eftir að aðildar- og áheyrnarríki Evrópuráðsins auki fjárhagslegan stuðning sinn við stofnanir sem starfa á sviði mannúðarmála, veiti sýrlenskum flóttamönnum tímabundna vernd og vegabréfsáritanir til að þeir geti stundað nám eða vinnu, grípi til aðgerða gegn smyglurum á Miðjarðarhafssvæðinu, lögsæki fólk sem hefur framið stríðsglæpi og sjái til þess að konur eigi aðild að friðarferlinu í Sýrlandi.

Þingið komst að þeirri niðurstöðu að notkun dróna fyrir markviss dráp veki upp áleitnar spurningar er varða mannréttindi og alþjóðalög. Í ályktun um málið kallar þingið eftir að aðildar- og áheyrnarríki Evrópuráðsins virði þau tímamörk sem alþjóðalög setja á markviss dráp, sérstaklega þegar kemur að notkun dróna, setji skýrar opinberar verklagsreglur fyrir veitingu heimildar til árása, sem verði að vera undir ströngu eftirliti hæstaréttar viðkomandi lands, rannsaki að fullu öll dauðsföll af völdum vopnaðra dróna og geri niðurstöður opinberar, sæki til saka þá sem eru ábyrgir fyrir hvers konar ódádum og bæti fórnarlömbum eða fjölskyldum þeirra upp skaðann. Karl Garðarsson tók þátt í umræðum um málið fyrir hönd síns flokkahóps. Hann benti á að þótt notkun vopnaðra dróna væri sem slík hvorki ólögleg né fæli í sér mannréttindavandamál þá veki aukin notkun þeirra með tilheyrandi ótilætluðum mannskaða meðal almennra borgara upp áleitnar spurningar varðandi mannréttindi og önnur alþjóðalög sem yrði að taka á. Búast mætti við að drónar yrðu sífellt tæknilegri, aðgengilegri og ódýrari. Á sama tíma væri lítið gagnsæi í tengslum við drónarárásir. Það væri því mikil þörf á þeim skýru reglum, verkferlum, eftirliti og rannsóknum sem ályktunin kallaði eftir.

Ögmundur Jónasson tók þátt í utandagskrárumræðum um ástand stjórn- og öryggismála í Úkraínu. Hann lýsti yfir áhyggjum af þróun atakanna í austurhluta landsins og einnig yfir tilraunum stjórnvalda til að banna hugmyndir, hugmyndafræði og tákni kommúnistaflokks landsins. Hann viðurkenndi mikilvægi sögunnar í því samhengi en sagði glæpi einnig hafa verið framda af fulltrúum annarra hugmyndafræða og trúarbragða. Þó dytti engum í hug að banna kristni eða krossinn vegna aðgerða spænska rannsóknarréttarins á miðöldum. Hann lýsti einnig yfir áhyggjum af þróun mála í Evrópuráðinu og Evrópuráðsþinginu og sagði stofnanirnar á stundum farnar að minna á NATO eða Evrópusambandið. Evrópuráðið væri stofnun fólksins, oft gegn ríkjum. Hún væri þannig stofnun Pussy Riot og samkynhneigðra gegn rússneska ríkinu. Útilokun Rússa frá stofnunum Evrópuráðsins mundi á endanum koma í veg fyrir að milljónir Rússa gætu tekið mál sín til Mannréttindadómstóls Evrópu.

Þingið lýsti yfir miklum áhyggjum af áframhaldandi harmleik flóttamanna og óreglulegs farandfólks á Miðjarðarhafi með gífurlegri aukningu dauðsfalla á síðustu vikum. Taka yrði á málinu án tafar. Í ályktun um málið kallaði þingið eftir að ríki Evrópusambandsins tækju á málinu á alhliða hátt með því að styrkja leit og björgun á svæðinu, samþykkja skilvirkar sameiginlegar aðgerðir til að berjast gegn mansali og smyglurum, endurskoða Dyflinnarreglugerðina með það að leiðarljósi að deila ábyrgð og kostnaði betur með kvótum fyrir hvert ríki byggt á íbúafjölda þess og landsframleiðslu, fjölga löglegum leiðum til farandflutnings til Evrópu fyrir flóttafólk, auka mannúðaraðstoð og tryggja aðgengi að hæli fyrir fólk sem þarfnast alþjóðlegrar verndar. Þá fagnar þingið nýrri aðgerðaráætlun Evrópusambandsins um flóttamannavandann frá 20. apríl 2015 sem slíkri en sagði á sama tíma að hún væri ófullnægjandi og að þingið gerði ráð fyrir alhliða áætlun um vandann í maí 2015.

Ögmundur Jónasson tók einnig þátt í umræðum um viðbótarbókun við sáttmála Evrópuráðsins um forvarnir gegn hryðjuverkum fyrir hönd síns flokkahóps. Bókunin eykur heimildir ríkja til að saknæma gjörðir fólks grunað um að eiga hlut að hryðjuverkum. Ögmundur lagði sterka áherslu á að jafnvægi yrði að ríkja á milli skyldu ríkja til að koma í veg fyrir hryðjuverk og til að verja mannréttindi og réttarríkið. Hann sagðist efast um að viðbótarbókunin væri nógu skýr lagalega, sumar málsgreinarnar væri hægt að túlka á ólíkan hátt. Þá væri snúið að skilgreina „hryðjuverk“. Þannig hefðu bresk stjórnvöld skilgreint Ísland sem hryðjuverkarríki í aðdraganda efnahagskrísunnar haustið 2008, við hlið al-Kaíða og Norður-Kóreu.

Af öðru sem var samþykkt á þinginu má nefna ályktun um fjárhagsáætlun og forgangsatriði Evrópuráðsins fyrir 2016 og 2017, útgjöld Evrópuráðsþingsins 2016 og 2017, mismunun gegn transfólki í Evrópu, félagsþjónustu í Evrópu, samræður við Mónakó eftir að formlegu eftirlitsferli er lokið (e. post-monitoring dialogue), jafnrétti og bann við mismunun í aðgengi að réttarkerfinu, umbætur á stjórnarháttum innan fótboltageirans og skilvirkni Mannréttindasáttmála Evrópu. Frekari upplýsingar má nálgast hjá ritara Íslandsdeildar Evrópuráðsþingsins og á vefsvæðinu www.assembly.coe.int.